

Strediská environmentálnej výchovy SAŽP

centrá objavovania a nachádzania vzťahu k prírode

Po pri pozitívach, ktoré súžitie človeka s prírodou na šej planéte prinieslo, sú tu aj negatíva, ktoré ľudstvo za sebou zanecháva. Preto jednou z najaktuálnejších tém súčasnosti je environmentálna výchova a vzdelávanie. Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP) je odborná organizácia s celoslovenskou pôsobnosťou, so zameraním na ochranu a tvorbu životného prostredia. Environmentálna výchova a vzdelávanie mladej generácie, ale aj dospelých, je jednou z najdôležitejších úloh v činnosti SAŽP. Návod na to, ako spoznávať a objavovať prírodu bez zásahov, ktoré by ju narušili, ako obdivovať prírodné a kultúrne dedičstvo a zachovať pritom pôvodnú identitu krajiny, ako prírodu chrániť a uchovávať pre budúce pokolenia, ponúka SAŽP aj prostredníctvom vzdelávacích programov vo svojich strediskách environmentálnej výchovy (SEV). Niektoré z nich teraz predstavíme. (Pozn. r ed.: Prehľad podujatí a programov, ako aj kontakty jednotlivých SEV SAŽP, nájdete v prílohe na s. 1 - 2.)

SEV SAŽP Geopark Banská Štiavnica

V environmentálnej výchove a vzdelávaní v rámci ochrany a tvorby životného prostredia sa SEV Geopark orientuje na využívanie potenciálu kultúrneho a prírodného dedičstva, ktorý ponúka krajina a okolitý región Banskej Štiavnice. Činnosť SEV má široký rozsah a záber, pretože aj záujem (materské, základné, stredné a vysoké školy, centrá voľného času, študenti, pedagógovia) je rôznorodý. SEV Geopark patrí medzi tzv. mestské strediská (bez ubytovacej kapacity) a má v zmysle svojho štatútu dve oddelenia. Jedným z nich je oddelenie environmentálnej výchovy. Cieľom všetkých ponúkaných programov je doplniť a obohatiť štandardnú školskú výučbu o netradičné pohľady na problémy ekológie a environmentalistiky, ako aj pomoc pedagógom včleňovať ekológiu a environmentalistiku do učebných osnov. Programy obsahujú tvorivé, diskusné a herné aktivity s netradičnou formou výučby. SEV Geopark začalo svoju činnosť v roku 2002. V ten istý rok zostavilo a vydalo

Regionálnu učebnicu pre prvákov základných škôl, ktorí v banskoštiavnickom regióne dostali všetci prváčikovia. Pri jej prezentácii vznikla pekná akcia Jar pod Sitňou, kde si práve tí najmenší žiacikovia môžu overiť svoje poznatky. Zaujímavou formou sa učia chrániť a zveľaďovať prírodu, získavajú poznatky o význame a tvorbe recyklovateľného papiera a pod. Pri tejto akcii SEV Geopark pomáhajú Škola v prírode pod Sitňou a Stredná lesnícka škola, neoddeliteľnou súčasťou podujatia sú aj vysokoškooláci z FEE TU vo Zvolene pôsobiacej v Banskej Štiavnici.

V roku 2003 sa zrodila myšlienka zostavenia CD ROM-u Prírodné dedičstvo Slovenska, ktorá sa zrealizovala v tomto roku. CD približuje ochranu a tvorbu životného prostredia, ponúka nevedné fotografie rôznych prírodných krás. Tento projekt, spoločne s projektom Živá príroda, bol ocenený Čestným vyznamenaním na celoštátnej súťaži ITAPA 2004 (viac sa dočítate v prílohe na s. 11).

SEV Geopark tohto roku pripravilo aj ďalšie programy, napríklad trojdňový vzdelávací program pre vysokoškoolákov z UMB v Banskej Bystrici, zúčastnilo sa festivalu Envirofilm a pripravovalo tiež súťaž Hypericum a oboznamovalo s projektom Ekopaky. Pracovníci SEV Geopark sa zúčastňujú rôznych vzdelávacích programov a kurzov, či už v rámci SAŽP (napr. Veľtrh environmentálnych výučbových programov), kde si vymieňajú skúsenosti a postrehy z praxe, ako aj konferencií (napr. Environmentálny manažment výchovných zariadení a inštitúcií zabezpečujúcich environmentálnu osvetu). V rámci rozvoja a získavania skúseností sa pracovníci SEV v roku 2003 zúčastnili niekoľkých pracovných pobytov v Anglicku (projekt CEVaV s FSC), kde sa zoznámili s prácou a manažmentom tamojších stredísk environmentálnej výchovy a ekocentier. Tento rok navštívili Francúzsko, kde sa oboznámili s aplikáciou environmentálnej výchovy do praxe, v súvislosti s rozvojom a prezentáciou kultúrneho a prírodného dedičstva a rozvojom ekoturizmu. Pokračuje projekt pre nepočujúcich Syslia rodina, ktorý SEV pripravilo v minulom roku. Príbuldol projekt Zelená škola, kde SEV koordinuje dve základné školy - ZŠ A. Ostrolúckej v Budči a ZŠ J. Horáka v Banskej Štiavnici. Stredisko ďalej pripravuje a v budúcnosti bude distribuovať metodické pomôcky pre materské školy Špinďúra v Kráľovstve čistoty. Celý súbor sa skladá z ilustrovanej a veršovanej knižky, z pracovných listov a metodiky pre učiteľov, aby už deti v predškolskom veku mali základné poznatky o prírode a jej ochrane, ako aj o tom, čo sa stane, ak si ju nebudeme vážiť.

Banskoštiavnickí školáci si obľúbili terénne exkurzie a prechádzky prírodou

SEV SAŽP Košice

Stredisko v Košiciach vzniklo v roku 1998 a patrí medzi strediská mestského typu. Nachádza sa v historickom centre mesta a svojou činnosťou pomáha základným a stredným školám, ako aj širokej verejnosti realizovať environmentálnu výchovu a šíriť myšlienky trvalo udržateľného rozvoja.

Medzi najpopulárnejšie akcie SEV patrí Enviroolympiáda - vedomostná súťaž z oblasti ekológie, ktorá je zameraná na preverenie účinnosti environmentálnej výchovy v školách a zároveň je odozvou na prácu strediska. V tomto roku sa konal jej druhý ročník. Súťaž sa realizuje v troch kolách, triednom, školskom a mestskom. V triednom kole žiaci napíšu esej na vopred vyhlásenú tému. V tomto roku boli témy Aj ja produkujem odpad! a Globálne problémy 21. storočia očami detí. Súťaž sa v troch vekových kategóriách, žiaci odpovedajú na rôzne otázky z oblasti životného prostredia, prírodopisu a zemepisu. Praktická časť je zameraná na určovanie rastlín, drevín, hornín a minerálov, súťažiaci sa však musia popasovať aj s odpadkami, ktoré denne denne produkujú a správne ich vyseparovať.

Ďalšou atraktívnou súťažou je celoslovenská súťaž Hypericum, ktorej cieľom je prehĺbiť lásku k rodnému kraju. Veľký záujem bol v tomto roku o pofestivalovú prehliadku filmov z festivalu Envirofilm, ktorej sa zúčastnilo viac ako 2 000 ľudí, o tvorivé dielne a najmä o programy o putovaní vodnej kvapky, určené pre najmenších. Tvorivé dielne žiakom, ale aj učiteľom, názorne ukazujú, ako sa dá využiť prírodný materiál pri výrobe zaujímavých dekorácií, či už obrazov, črepníkov, ozdobných fľaš alebo vianočných dekorácií. Zaujímaví sa môžu naučiť pracovať rôznymi technikami, vyrobiť si z recyklovaného papiera a vázu, pohľadnice, špekrovnice a pomocou servítkovej metódy premeniť staré veci na nové alebo zmeniť ich účel.

Pri príležitosti významných dní životného prostredia, ako je Svetový deň vody, Deň mokradí a Deň Zeme SEV SAŽP organizuje rôzne podujatia - hry, súťaže, kvízy, prednášky a besedy. V minulom roku sa týchto podujatí zúčastnilo viac ako 2 600 ľudí. Špeciálnou ponukou SEV sú prednášky realizované formou zážitkových metód učenia, určené žiakom prvého stupňa

ZŠ. Stredisko vypracovalo herné plány, pomocou ktorých hrovou formou priblíži deťom kolobeh vody v prírode, problematiku odpadov a všetko, čo sa skrýva pod pojmom biodiverzita. V najbližšom čase stredisko plánuje rozšíriť ponuku o celodenné aktivity, ktorých účastníci priamo v teréne urobia rozbor vody a pomocou biologického indexu stanovia jej kvalitu, budú poznávať liečivé byliny, aj to, ako ich využiť v domácnosti a vnímať krajinu celým telom. SEV SAŽP Košice poskytujú tiež konzultácie k stredoškolským a vysokoškolským odborným prácam, vypožičiava odbornú literatúru a videokazety s filmami z Envirofilmu.

SEV SAŽP Modra - Harmónia

Stredisko sa nachádza v bezprostrednej blízkosti vinohradníckeho mestečka Modra (okres Pezinok), v rekreačnej oblasti Harmónia, ktorá je situovaná v nádhernom prostredí Malých Karpát. Stredisko leží 30 km severovýchodne od hlavného mesta SR Bratislavy a 20 km juhozápadne od Trnavy. Ponúka ubytovanie hotelového typu (kapacita 44 lôžok), stravovanie v jedálni (kapacita 64 miest), prenájom priestorov vybavených didaktickou technikou, vhodných pre organizovanie rôznych kurzov, seminárov, školení a prezentácií. Dlhoveká tradícia vinohradníctva a vinárstva, zachovaný folklór a rázovitosť vinohradníckych domov, kulinárske špeciality, množstvo kultúrnych pamiatok, pestrá ponuka spoločenských podujatí, bohatstvo fauny a flóry, jedinečná prírodná mozaika vinohradníckej krajiny, to všetko vytvára výnimočný potenciál malokarpatského regiónu pre aktívne trávenie voľného času. Na svoje si tu prídu milovníci turistiky, cykloturistiky aj zimných športov, vyznávači jazdy na koni aj rybolovu. Existencia Malokarpatskej vínnej cesty vytvára výborné podmienky pre gastronomický cestovný ruch a vínnu turizmus. V oblasti environmentálnej výchovy SEV orientuje svoju činnosť na deti materských škôl, žiakov základných škôl, študentov stredných a vysokých škôl, učiteľov, odbornú aj laickú verejnosť a rodiny s deťmi. Hlavnými cieľmi SEV sú zvyšovanie environmentálneho povedomia a informovanosti obyvateľstva, realizovanie praktickej environmentálnej výchovy, podporovanie kreativity a zážitkovej formy poznávania, zvýšenie atraktívnosti a propagácie regiónu a podporovanie trvalo udržateľného rozvoja v súlade s prírodnými, kultúrnymi a historickými hodnotami územia.

Špeciálny environmentálny program strediska sa za-

meriava na praktické spoznávanie rôznych typov ekosystémov, vysvetľuje potrebu ochrany prírody a racionálneho využívania prírodných zdrojov, odhaľuje špecifické problémy urbanizovanej krajiny, zdôrazňuje nutnosť zachovania biodiverzity, predstavuje problematiku odpadov a oboznamuje s globálnymi environmentálnymi problémami Zeme. Jednotlivé témy sú obohatené tvorivými dielňami a realizáciou ekohier zameraných na zmyslové vnímanie, pozorovanie a rozvoj kritického myslenia. V ponuke sú tiež ekologické túry do Malých Karpát, výlet na 20 m vysokú turistickú rozhľadňu na Veľkej Homoli (709 m n. m.) s jedinečným panoramatickým výhľadom, návšteva jaskyne Driny pri Smoleniciach, exkurzia na hrad Červený Kameň, návšteva Múzea a pamätnej izby Ludovíta Štúra

Sieťkovaný pohľad na život v prírode

ko dostupné autom alebo autobusom. V bezprostrednej blízkosti strediska je lyžiarske stredisko s možnosťou denného a nočného lyžovania. Lyžiarske svahy s dĺžkou 400 - 600 m (nadmorská výška 520 - 760 m) s umelým zasnežovaním a osvetlením sú vhodné pre zjazdové lyžovanie pre začiatočníkov, ale aj náročných lyžiarov. Pre milovníkov behu na lyžiach je k dispozícii 5 km turistických bežeckých tratí. SEV ponúka aj ďalšie možnosti využitia voľného času, ako je vidiecka turistika, jazda na koni (Dlhá lúka), alebo návšteva kultúrnych a prírodných zaujímavostí v okolí (Zborovský hrad, Pieninský národný park, Bardejov, Bardejovské kúpele, drevené kostolíky východného Slovenska a ďalšie).

Novovybudované moderné stredisko SEV SAŽP Regetovka s celoročnou prevádzkou ponúka ubytovanie v 2 - 6 lôžkových izbách s vlastným sociálnym zariadením (WC, sprchovací kút), telefón, rádio, TV, s celkovou kapacitou 90 lôžok, stravovanie formou polpenzie, resp. plnej penzie vrátane výberu menu s krajoými špecialitami. K dispozícii je denný bar, salónik pre cca 20 osôb a konferenčná miestnosť s didaktickou technikou pre 25

Triedenie odpadu počas environmentálneho víkendového pobytu pre rodiny s deťmi (Envik) v SEV Driepe

ra v Modre. Večerný program pobytu v SEV je možné spestriť posedením pri táboráku, maškarným plesom s vlastnoručne zhotovenými maskami a pod.

Zámerom SEV je realizovať krátkodobé a dlhodobé pobytové programy a exkurzie pre školy, školy v prírode s odborným programom, vedomostné súťaže Hypericum a pofestivalové prehliadky Envirofilmu, ďalej poskytovať informačné služby a odborné poradenstvo v oblasti životného prostredia.

SEV SAŽP Regetovka

Stredisko environmentálnej výchovy Regetovka sa nachádza 18 km severne od Bardejova v prekrásnom prostredí pohoria Nízke Beskydy v Ondavskej vrchovine. Je ľah-

až 70 osôb.

SEV SAŽP Prievidza

Centrum pre revitalizáciu zaťažených oblastí v Prievidzi realizovalo v spolupráci so Strednou priemyselnou školou chemickou v Novákoch projekty envirovýchového charakteru, s cieľom rozvíjať praktickú environmentálnu výchovu. Projekty mali výskumno-edukačný charakter a oboznamovali s metódami monitoringu vôd, ako aj s otázkami druhotného využitia odpadových plastov. Projekt Aqua GIS bol zameraný na monitoring kvality podzemných vôd v studniach na území okresu Prievidza. Súčasťou projektu bola fyzikálno-chemická analýza kvality podzemných vôd, ktorá slúžila ako podklad pre stanovenie základných ekologických charakteristík týchto vôd. Projekt Aqua monitor bol zameraný na monitoring povrchových vôd vybraných vodných nádrží na území okresu Prievidza. Projekt Polystyrénový odpad ako druhotná surovina analyzoval možnosti využitia plastov ako druhotných surovín.

Od 1. novembra tohto roka v Prievidzi pracuje aj Stredisko environmentálnej výchovy SAŽP s pôsobnosťou v regióne Hornej Nitry, ktorý je známy naj-

Výchova hrou

mä svojou baníckou históriou, kúpeľnou tradíciou a turisticky vyhľadávanými miestami kultúrno-historického aj prírodného charakteru. Ciele SEV spočívajú najmä v aktivizácii záujmu detí a mládeže o svoj rodný kraj, prehľbovaní vedomostí o rodnom regióne prostredníctvom environmentálnych výučbových programov v exteriéri aj učebniach. Pre tento účel SEV pripravuje cyklus environmentálnych výučbových programov pod názvom Premeny Hornej Nitry. Pripravovaný program umožní nahliadnuť na región z viacerých uhlov pohľadu. Súčasťou programu je vytvorenie návrhov trás a náučnej náplne exkurzií, ako aj típy na výchovno-vzdelávacie výlety pre školy v regióne. SEV Prievidza je koordinátorom školských projektov Zelená škola a Ekopaky pre okres Prievidza. V budúcom roku SEV pripravuje tiež rozšírenie súťaže Hypericum pre žiakov ZŠ okresu Prievidza. Cieľovou skupinou spomínaných aktivít sú žiaci základných a stredných škôl. Pre materské školy sú určené tematické výučbové bloky z aktuálnej ponuky programov, ktoré budú rozšírené o praktické tvorivé dielne.

SEV SAŽP Žilina

Pôsobnosť SEV sa člení na tieto úseky činnosti: Environmentálna výchova, vzdelávanie a propagácia, Prezentácia kultúrnej krajiny, prírodného a svetového dedičstva, Rozvoj trvalo udržateľného ekoturizmu v regiónoch. Z tohtoročných podujatí okrem iných bola úspešná aj októbrová pofestivalová prehliadka filmov z Envirofilmu 2004, ktorá sa konala v Martine, Vrútkach, Ružomberku a Žiline. Sprievodnými akciami podujatia boli výtvarná súťaž Krajina, v ktorej prežívam svoje detstvo a literárna súťaž formou pracovných listov. Najkrajšie práce boli odmenené knižnými cenami, ktoré venovala Matica Slovenská Martin. Podujatia sa zúčastnilo celkom takmer 3 000 žiakov a viac ako sto učiteľov. Ďalej to bola prírodovedecká súťaž Hypericum 2004. Cieľom tejto súťaže určenej žiakom 5. - 9. ročníkov ZŠ bolo vzbudiť záujem o zvyšovanie vedomostí o kraji, v ktorom žijú. Regionálne kolo sa konalo v Múzeu slovenskej dediny Jahodnícke háje v Martine za účasti 14 škôl. V ífazi regionálneho kola zo ZŠ Čachovský rad Vrútky postúpili do celoslovenského kola a do súťaže Deti prírode. V blízkej budúcnosti SEV pripravuje školenia, semináre, workshopy pre učiteľov, zameria sa tiež na publikačnú činnosť, najmä v regionálnych novinách. Cieľom výučbových programov SEV SAŽP Žilina je zvyšovanie environmentálneho povedomia verejnosti, predovšetkým žiakov a študentov. Vo výučbe sa SEV orientuje na problematiku, ktorá súvisí s ekológiou krajiny, ochranou prírody, analy-

zuje ohrozenie jednotlivých ekosystémov, s dôrazom na racionálne využívanie a obhospodarovanie. V prípade záujmu SEV premieta tematické videofilm, diapozitívy a bezplatne zapožičiava videokazety.

SEV SAŽP Dropie

SEV SAŽP Dropie pracuje od roku 2003. Jeho územná pôsobnosť sa vzťahuje na celý nitriansky región. Nachádza sa na najväčšom riečnom ostrove Európy, na Žitnom ostrove, na juhozápadnom okraji Chráneného areálu Dropie, 10 km od Kolárovej od Zemianskej Oľče. Areál SEV je vybudovaný na ploche 4 ha, v zachovalom prírodnom prostredí. Svojou zeleňou tvorí príjemnú zelenú oázu v poľnohospodárskej krajine Žitného ostrova. Stredisko Dropie ponúka ubytovanie pre nenáročných v 4 a 5-posteľových izbách s celkovou kapacitou 40 miest, prednáškovú miestnosť vybavenú audiovizuálnou technikou, dielne, vonkajšiu prírodnú učebňu a ohnisko na priateľské posedenia pri ohni. Špecifikom tohto strediska je drop fúzatý, ako jediný, v zajatí chovaný drop na Slovensku, ďalej zookútik so somárikom, kozíčkami a inými zvieratami. Hlavným zameraním SEV je realizácia praktickej environmentálnej výchovy prístupnej pre všetky deti, v bezprostrednom kontakte s prírodou. Aj preto ťažiskovou úlohou SEV je lektorsko-spravidcovská činnosť po náučnom chodníku venovanom ekológii, s využitím zážitkových foriem učenia (sa) priamo v prírode. SEV SAŽP Dropie venuje veľkú pozornosť rozvoju environmentálneho povedomia najmenších detí, výsledkom čoho sú aj špecializované tematické pracovné listy pre deti MŠ: Čo rozprávali stromy (zamerané na jar), Dropie kráľovstvo (leto), Čo ponúka jeseň, Čo rozprávalo krmidlo (zima) a Ekovláčik (zamerané na triedenie odpadov). Veľkej obľube sa tešia aj výlety a školy v prírode s environmentálnym programom pre najmenších.

V tomto roku, v spolupráci s pracovníkmi Centra pre revitalizáciu zaťažených oblastí Prievidza, sa v stredisku Dropie uskutočnil pilotný ročník zaujímavého projektu Environmentálne víkendy pre rodiny s malými deťmi. Nosnou myšlienkou projektu bolo vytvoriť priestor pre zmysluplné trávenie voľného času rodín, so zameraním na rozvoj environmentálneho povedomia prostredníctvom výchovy prežívaním, zmyslového vnímania a praktických aktivít. Počas troch víkendov sa projektu zúčastnilo 50 rodičov s deťmi a učiteľmi z troch materských škôl. Projekt bol s veľkým úspechom prezentovaný aj na Veľtrhu environmentálnych výučbových programov Šiška 2004

v Modre - Harmónii a v roku 2005 už rozšíri ponuku environmentálnych pobytových programov v SEV SAŽP Dropie.

Častými návštevníkmi strediska sú aj starší žiaci, deti všetkých vekových kategórií. Pobytové environmentálne programy sa, okrem samotného kontaktu s prírodným prostredím, zameriavajú predovšetkým na rozvoj zmyslového vnímania, rozvoj poznatkov o prírodných zákonitostiach a domácej ekológii. Stredisko každoročne navštívi okolo 900 školopovinných

Envík v SEV Dropie - prechádzka po korunách stromov

žiakov, z toho možnosť environmentálnej školy v prírode pravidelne využíva okolo 100 žiakov. SEV SAŽP Dropie aktívne participuje aj na realizácii environmentálnych projektov Centra environmentálnej výchovy a vzdelávania SAŽP Banská Bystrica. Začiatkom septembra 2004 sa tu uskutočnil už druhý ročník Letnej školy ochrany životného prostredia, tento rok pre študentov 1. ročníka UMB v Banskej Bystrici.

V spolupráci s pracovníkmi Centra pre revitalizáciu zaťažených oblastí Prievidza stredisko Dropie pripravuje do budúcnosti zaujímavý projekt zameraný na environmentálne vzdelávanie, výchovu a osvetu v oblasti obnoviteľných zdrojov energie, alternatívnych technológií a ich praktického využitia v domácnostiach.

SEV SAŽP Drieňok Teplý Vrch

V juhovýchodnej časti Slovenského Rudohoria, v doline rieky Blh, leží obec Teplý Vrch. Obec je vďaka vodnej nádrži centrom letnej turistiky. Priemerné letné teploty vody sú tu najvyššie na Slovensku. Okolité príroda sa vyznačuje veľkou rozmanitosťou a výskytom vzácnych druhov fauny a flóry. Od roku 1965 je tu chránená študijná plocha s lesnými porastami aklimatizovaných cudzokrajných drevín. Stredisko environmentálnej výchovy Drieňok, ktoré je držiteľom medzinárodného certifikátu Ekocentrum, je situované v blízkosti vodnej nádrže Teplý Vrch. Zo SEV vychádza náučný chodník Drienčanský kras, ktorý možno považovať za prírodovedecky a krajinársky najhodnotnejší krasový ostrov medzi Slovenským krasom a Muránskou planinou. SEV ponúka ubytovanie v 2, 3, 4 lôžkových izbách a apartmánoch s kapacitou 110 lôžok, stravovanie v reštaurácii s kapacitou 120 osôb - kuchyňa je zásobovaná väčšinou z miestnych zdrojov, ďalej envirolaboratórium, požičovňu bicyklov, športových potrieb, člnov, učebne s didaktickou a výpočtovou technikou a tlmočnickým zariadením, špeciálne programy zamerané na zvyšovanie environmentálneho povedomia širokej verejnosti (praktické aj teoretické) - školy v prírode, pobytové programy, víkendové pobyty, školenia, semináre, letné tábory. V areáli strediska sú náučné chodníky a prírodný ateliér.

Zdroj: Slovenská agentúra životného prostredia

Výučba tradičných remesiel v SEV v Banskej Štiavnici